

במקום פתח דבר: עצות לכותבים מתחילים

חשיבותו של כתב עת לספרות נמדדת לא רק באיכות היצירות המתפרסמות בו ובתפיסת העולם הספרותית והתרבותית שהוא מוביל, לא רק בכותבים החדשים שהוא מפנה אליהם את המבט וּכְעֵינַיִן שהוא מעורר בקרב קהל שוחרי הספרות, אלא גם – ואולי בראש וראשונה – בהתמדה שלו וביכולתו להמשיך ולהתקיים לאורך זמן.

לכן אנחנו שמחים במיוחד להציג לכם את גיליונו העשירי של "הו!", גיליון נרחב ועשיר הפורש מגוון גדול של כותבים וז'אנרים וצופן הפתעות רבות (וראו פירוט בתוכן העניינים ובהמשך פתח הדבר). כתב העת, שגיליונו הראשון ראה אור לפני כמעט עשר שנים – בינואר 2005 – הפך מאז לעובדה יציבה וכולטת בזירת השירה והפרוזה העברית, ועל כך גאוותנו. בשנות קיומו הלך "הו!" והרחיב את מעגל משתתפיו, ונעשה לכמה משמעותית לא רק לכותבות ולכותבים מתחילים, המקווים לזכות באמצעות הפרסום בו בהכרה ובקהל, אלא גם לכותבות ולכותבים מרכזיים ומוכרים, הרואים בו במה רצויה וטבעית לפרסום יצירתם.

לרגל הגיליון החגיגי פנינו לכמה ממשתתפי כתב העת בעבר ובהווה בבקשה ששיאו חמש עצות לכותבים בראשית דרכם. כל אחד משבעה עשר הכותבים שנענו לאתגר הפנה את עצותיו ליוצרים מתחילים בתחום עיסוקו הספרותי: פרוזה (רונית מטלון, דרור משעני, משה סקאל, מתן חרמוני, מאיה ערד, דרור בורשטיין), שירה (אנה הרמן, שמעון אדף, סיון בסקין, אפרת מישורי, דורי מנור) מחזאות (רועי חזן), כתיבה להלחנה (רונה קינן), תרגום שירה (רונן סוניס), ביקורת ספרות (רויאל נץ), ספרות יידיש (בני מר) וגם מו"לות פרטית (ראובן מירן).

העצות מנוסחות ברובן בלשון זכר, אך מיועדות כמוכן לכותבות ולכותבים כאחד.

דורי מנור – חמש עצות למשורר מתחיל

1. אם אתה מחפש דרך לפרוק רגשות, כתוב יומן אישי. זכור כי שיר טוב הוא יצירת אמנות לכידה ומשוכללת, לא תשפּוֹכֶת ספונטנית של רגשות.

2. כפי שצייר מתחיל לומד לרשום סוס, ומוזיקאי מתחיל לומד לנגן

- סולמות, דאג גם אתה לרכוש תחילה את כליה הטכניים של אמנותך.
3. אל תכתוב בשיר דברים שהפרוזה יכולה להכילם. זכור כי אמנות השירה קרובה אל המוזיקה לא פחות מאשר אל הפרוזה.
4. קרא הרבה שירה, והקפד לקרוא גם הרבה שירה לא עברית (בשפות המקור או בתרגום טוב). זכור כי משורר הקורא רק שירה ישראלית, כמוהו כקולנוען המכיר קולנוע ישראלי בלבד.
5. אם אתה שופע רעיונות, כתוב מאמרים. זכור כי שירה כותבים ממילים, לא מרעיונות.

שמעון אדף – חמש עצות לסופר ומשורר מתחיל

1. כתיבה היא עבודה פנימית והיא תכלית עצמה. שאל את עצמך מי אתה בשעה שאתה לבר. התאמן בכך. הפוך מומחה בהיות לבר.
2. זכור, קיים פער מתמיד בין ההתנסות שלך לבין השפה. החוב שלך למה שלא ניתן לאומרו אינו נופל מהחוב למה שמתאוהו להיאמר. בדוק אפוא מה הסבטקסט של הכתיבה בכל רגע נתון.
3. קבע לך עתות לכתיבה. זה המרחב שבו הכתיבה מתרחשת, גם אם לא מצאת מלה אחת שתופסת באותו יום את תודעתך, גם אם אתה בוהה מרוקן ברך, במסך. אל תפסח עליהן, אל תוותר לטובת פיתויים אחרים.
4. כללי אצבע בכתיבה טובים כנקודת מוצא. אל תניח להם להשתלט עליך ולהחליף את הכתיבה עצמה. יגידו לך שתארים טובים פחות משמות עצם, אבל ייתכן שביצירה שאתה שוקד עליה תארים הולמים יותר את הנוף הפנימי.
5. עצור מפעם לפעם וחשוב – מה ברירות המחדל שלך? עכשו כתוב בכיוון ההפוך.

רונית מטלון – חמש עצות לסופר מתחיל

1. רצוי, ואפילו רצוי מאוד, לכתוב מתוך הכרח בלבד. עיסוק זה ששמו כתיבה הוא בסופו של דבר מפוקפק מאוד ולעתים גם עגום. משום כך נחוץ מאוד להגיע אליו אך ורק מתוך הכרח פנימי ויושר פנימי. קריירה זה לא.
2. כותבי פרוזה אינם יכולים להתחמק מהדבר העיקרי הכרוך במדיום זה

- והוא עניין בכני אדם וסקרנות כלפיהם. אם בני אדם אינם מעניינים אותך, נראה לי שמוטב להניח לעיסוק הזה שהוא כתיבת פרוזה.
3. אל תאמין באמת. לא לאלה שמשבחים את כתיבתך יותר מדי ולא לאלה שמשתלחים בה. נסה למצוא איזו נקודת כובד פנימית ביחס לעבודתך, שתמיד תעמיד את העבודה עצמה מעל לכל, ובסופו של דבר תהיה מאוהבת בתהליך עצמו. בכתיבה לעצמה ולא בקופונים שאפשר לגזור ממנה.
4. קרא שירה, והרבה. מובן שנחוץ לקרוא הכל, אבל דווקא לכותבי פרוזה נחוץ לא להיות זרים למה שהשירה עושה. צריך לזכור שאם איננו מבינים איך אפשר לעבוד במודוס קצר, לא ממש נבין איך אפשר לעבוד במודוס ארוך של פרוזה.
5. הכישרון חשוב ביותר, כישרון במובן של תשוקה לשפה ויכולת ללוש אותה, אבל הכישרון לברו אינו מספיק. נחוצה עמידות וגם סבלנות. עמידות במובן של דבקות בפרויקט שלך למרות הכל, וסבלנות עצומה כלפיו וכלפי עצמך. נחוץ לפתח בפרוזה יחס מיוחד כלפי ממד הזמן ולנהוג כלפיו בדרך ארץ. גם הזמן של תהליך הכתיבה וגם ממד הזמן הנמצא בתוך הטקסט. וסבלנות. סבלנות.

רועי חן – חמש עצות למחזאי מתחיל

1. אל תכתוב, שכח מזה, רד מזה, ותר. התיאטרון הוא אמנות ארכאית שנרמסה תחת מגפי הקולנוע. התיאטרון הוא אמנות פתטית. התיאטרון מיועד לוועדי עובדים. התיאטרון מת.
2. לא מסכים עם סעיף מספר אחת? ברכות! נכנסת לקונפליקט, יש לתיאטרון סיכוי להתחיל. היכנס לעימותים חריפים בתוך עצמך ועל גבי הדף. העדף את הקונפליקט הפנימי ואת זה המתנהל בין דמויותיך, על פני הוויכוחים הבנאליים של המציאות. והישמר לנפשך מנותני עצות למחזאים מתחילים!
3. קרא מחזות. קרא ללא הרף. למד אותם, אהב אותם כמאהב, חשוד בהם כמרגל, לא רק שקספיר ומולייר וצ'כוב, לא רק ברכט ובקט ופירנדלו. גש לחנות המשומשים ועמוד מול מדף המחזות המכריח לכרוע ברך בשל מיקומו המשפיל ורוחבו הצר, התמסר לאבק המגרה ולבדידות המבורכת. מצא בין המחזאים המתים בעלי ברית ואויבים, חפש אותם גם בין החיים, ללא דעות קדומות, בשלל שפות בלתי צפויות.

4. דמיינ הצגה, כל הזמן. היה בימאי, מוזיקאי, תפאורן, חיה את חיי הדמויות לפני שנכנסו לבמה ולאחר שיצאו ממנה. כל זאת כדי לשכוח הכל ביום קריאת המחזה בתיאטרון, כשיגיעו אלה שזו עבודתם. מאותו יום הגיגי ומיוחל האזן בקשב רב לשחקנים – הם העורכים הטובים ביותר (אם הם שחקנים טובים). טעות שחוזרת בפיהם באותו משפט, היא נורה אדומה לגבי המשפט. אל תתבייש לשכתב את יצירתך מולם ובהשראתם.
5. כשאתה בבית, לבר עם הקולות שבראשך, זכור שמחזה הוא מדורה שעתידה לאסוף סביבה חבורת יוצרים גדולה: בימאי, שחקנים, מעצבי תפאורה ותלבושות, מוזיקאים, עובדי בימה, ועוד. אם כל אלה ילבו את המדורה ולא יכבו אותה, יש תקווה שהשלהבת תדבק גם בקהל. אה, כן, הקהל... חשוב גם עליו לפעמים. אבל רק לפעמים.

סיון בסקין – חמש עצות למשורר מתחיל

1. אל תתלהב לפרסם. רצוי להתחיל לפרסם אחרי כמה שנים של כתיבה, כשאתה כבר מסוגל לעבור על שיריך הקודמים, לחשוב שרובם מביכים, ואז לבצע סלקציה אכזרית. אם אינך מוצא הוצאה שמוכנה לפרסם אותך ללא תשלום מצדך, הסתפק בפייסבוק או במסגרת דומה עד לימים טובים יותר. עד אז רק תשתפר.
2. רכוש ידע רב ככל האפשר באמנויות אחרות, ונסה לשאוב כמה שיותר מהידע הכללי שלך באמצעות יצירות אמנות, ולא באמצעות מידע עיוני ישיר. למשל, אם אתה רוצה להבין את ההבדל בין אירופה לאמריקה מיד אחרי מלחמת העולם השנייה, פשוט תשים לב לכל ברכות השחייה ומגרשי הטניס שפוקרת דולורס הייז בת השתיים-עשרה ב"לוליטה" של נבוקוב.
3. לעולם חזור וקרא בספרות קלסית (במובן הרחב של המלה). ובכלל, השתדל להשקיע כמה שאפשר בהכרת דברים שאינם קשורים ישירות לכאן או לעכשיו.
4. למד מקצוע נורמלי, לא קשור לספרות, שתוכל ליהנות ולהתפרנס ממנו, ושעבודה בו תוכל להשאיר לך די זמן לעיסוקים הספרותיים. בנוסף נוסף הוא שעבודה רגילה לא מאפשרת לך להתנתק מהאנשים הרגילים, שעליהם, ואידיאלית – למענם – אתה אמור לכתוב. עוד בנוסף: לעולם לא תצטרך לתרגם/לערוך/ללמד ספרים שאינך מעריך, רק מסיבות של תלות כלכלית במשרה סביב-ספרותית צנומה. אבל זה דורש ארגון זמן מושכל (ראה סעיף 5).

5. השירה היא מקצוע. זה אומר שחשוב לא רק ללמוד לשלוט בכלים שלה, אלא להקצות לה – לא רק לכתיבה עצמה, אלא למלוא המרכיבים של ההתפתחות הספרותית שלך – את הזמן הטוב, ולא את השאריות שנשארות אחרי שמילאת את כל חובות היומיום. הכלים בכיור יכולים לחכות לרגע שראשך יצנח על הספר או על המקלדת.

משה סקאל – חמש עצות לסופר מתחיל

1. הצטייד בזיכרון של פיל. הזיכרון בשביל הסופר הוא כמו האצבעות בשביל הפסנתרן.
2. יהיה גמיש. אל תהסס לשנות את התרחיש שטוויית, אך כשאתה עושה זאת, אל תרחיק ממנו יתר על המידה. חוש המידה הוא כל התורה על רגל אחת.
3. אהב את דמויותיך גם כשהן אינן טלית שכולה תכלת. אל תפחד לחשוף אותן בקלקלתן ובכיעורן, כי אם תרחש להן אהבה, גם הקוראים יאהבו אותן בתורם.
4. אל תראה את הטיוטה הראשונה לאנשים שאינך בוטח בהם ביטחון גמור.
5. כשאתה כותב על בני משפחה ועל חברים, אל תחשוש ללכת עד הסוף. אם תכתוב עליהם מתוך חמלה, הם יחיו עם זה בשלום. יותר מזה: הם יודו לך על שהפכת את חייהם ואת חיי אהוביהם לזכורים, ושכמוכן מסוים הנצחת אותם.

רונה קינן – חמש עצות לכותב/מלחין/מבצע מתחיל

1. הקשב למוזיקה חדשה אבל אל תזניח את מה שקרה לפני שנולדת. קו דק מפריד בין גנבה מוזיקלית לציטוט. מי שמכיר את עברו לא עובר את הקו הזה בקלות.
2. אל תתיימש מכך שהכל כבר נעשה. אינסוף דברים חדשים יכולים להיאמר בלה מינור.
3. קנה כלי נגינה אקזוטי והשתמש בו פעם אחת בלבד. אם הצלחת לכתוב בעזרתו שיר חדש, הוא הצדיק את קיומו.
4. אל תתחכם – יהיה חכם. טקסט רוקנרול טוב הוא קצת כמו שירה – אין בו שומן עודף, והוא נותן את התחושה שמה שנאמר בו, חייב היה להיאמר בדיוק כך.

5. התיידד עם הלילה – הרבה שירים מחכים לך שם.

דרור משעני – חמש עצות לסופר מתחיל

1. לעולם אל תכתוב מתוך שינה. אם כתבת פסקה בחלום, רשום אותה בבוקר רק כדי לדעת מה אסור לך לכתוב.
2. אם כתבת משהו מוצלח, השתדל להמשיך לכתוב בדיוק אותו דבר. ממילא זה יצא אחרת.
3. אם יש לך חברים שיודעים לקרוא היטב ספרות, שלח להם את מה שאתה כותב מיד בהתחלה. הם יצילו אותך מטעויות.
4. אם אתה כותב סיפור בלשי, תמיד תתחיל מהפסע. הבלש יבוא בעקבותיו.
5. אל תפסיק לעשן לפני שאתה מתחיל לכתוב רומן. זה לא ילך.

אנה הרמן – חמש עצות למשורר מתחיל

1. אם יש לך קרקע מוצקה יותר לדרוך עליה, אם יש לך ברירה – אל תהיה משורר.
2. קרא וקרא בשירי משוררים אהובים עוד ועוד עד שיהפכו לחלק בלתי נפרד ממחזור הדם שלך ומן האוויר שאתה נושם.
3. קרא שירים אהובים בקול רם וזכור אותם בלבך, כך שתוכל לשאת אותם עמך לכל מקום.
4. טבול את קולמוסך במחבואי־המחבואים של חייך, בבושי־הבושות ובסחי־הסחיים – טבול בהם את חוד הקולמוס עד הסוף, והפוך אותם על פני הדף לזהב טהור – לטש את שפל המדרגה לזהב טהור – כתוב שירים שלא תוכל להראות לשום אדם לעולם, ואחר כך פרסם אותם בראש חוצות, עמוד ושא קולך בהם בכיכר העיר – איזה קתרזיס!
5. מוטב להיות משוררת צעירה ממשוררת מזדקנת.

רניאל נץ – חמש עצות לחוקר/מבקר ספרות מתחיל

1. השאלה הראשונה היא: "האם זה יפה בעיניי?" אבל מיד אחר כך: "מה, לאמיתו של דבר, נמצא בטקסט עצמו, שבזכותו זה יפה בעיניי?"

2. רכשת לך מפתח אוניברסלי המפענח את ערכן של יצירות ספרותיות? רימו אותך: לכל יצירה ספרותית – מנעול משלה.
3. הבט בדפים: מה הדבר שלא שמת לב אליו אף פעם? הבט שוב, שאל שוב ושוב, עד שהיצירה תהפוך בעיניך לזרה ומתמיהה. עכשיו אתה מוכן להבין אותה.
4. מצאת הבחנה קולעת המנסחת את הייחודי ליצירה. מזל טוב! ועכשיו, הטל קובייה ובחר עמוד מקרי. הסתכל בעמוד 88: יש דוגמה ההולמת להבחנה הקולעת שלך? ומה עם עמוד 133? ועם עמוד 59? עדיין שום דבר? האם יכול להיות שההבחנה שלך היתה מושגת על שניים-שלושה משפטים שבמקרה נתקעו בזיכרוניך?
5. הגברת משורה שלוש מבקשת שתסביר לה איך כל זה עוזר לה ליהנות כקוראת. אל תאבד את סבלנותך, ענה בנימוס: האדם הוא חיה יוצרת-ספרות; אתה חוקר את טבע האדם.

רונן סונים – חמש עצות למתרגם שירה מתחיל

1. תרגום שירה אינו העלאה כאוב של משוררים ואתה אינך בעלת אוב. כדי להתקרב אל תרבויות רחוקות במקום ובזמן, עליך ללמוד לשכוח הרבה ממה שכבר למדת.
2. רבים סבורים שרק משוררים יכולים לתרגם שירה, אבל משום מה איש אינו טוען שרק סופרים יכולים לתרגם רומנים. הבלים! כדאי לך לנסות לתרגם גם שירה וגם פרוזה ולהקיש מזו לזו.
3. תרגם כשהמקור לנגד עיניך תמיד (אני מתחיל בשרטוט טבלה בת שתי עמודות, מעתיק את השיר המקורי לעמודה השמאלית ומקליד את תרגומי בעמודה הימנית). כשאתה מתקן תרגום, נסה לצעוד לכיוון המקור, כדי שלא תתרחק ממנו עוד ועוד.
4. אל תתאמץ לפתח סגנון, נסה לפתח טעם. חומר העזר שיועיל לך ביותר אינו מילונים או ספרי עיון (או עצות למתרגמים בכתבי עת), אלא תרגומי שירה ופרוזה עבריים מכל הזמנים. הרבה ככל האפשר בקריאתם.
5. אל תדמיין לך את הקוראים הפוטנציאליים של תרגומיך – דבר איתם. הם עשויים להפתיע אותך מאוד.

מאיה ערד: עצות לסופר מתחיל

1. לפני הכל, לכתוב. מובן מאליו, אבל לא תאמין כמה סופרים בכוח נפל במכשלה הזו.
2. ספרות היא אמנות מילולית, אבל עוד קודם לכן, לסיפור יש עלילה. בלי אמנות מילולית אין סיפור טוב. בלי עלילה אין סיפור.
3. חשוב על הקוראים, לא על עצמך. ספר את הסיפור באופן שישבה את לבם, לא כפי שעלה מתוך נהמת לבך.
4. תקן ושכתב שוב ושוב. קרא בקול מה שכתבת. אם המילים מסורבלות בפייך, הן תהיינה מסורבלות עוד יותר על הנייר.
5. יצירות מופת שמתגלות במגירות שכוחות יש רק בספרים, וגם שם בקושי. אל תקל ראש בהתקבלות של כתיבתך. עשה למענה ככל שתוכל. לא תוכתר לאחר מותך, וגם אם כן – מה זה יועיל?

ראובן מירן – חמש עצות למו"ל פרטי מתחיל

1. חשוב היטב ולעומק: מדוע אתה רוצה להוציא ספרים לאור? אם התשובה היא כלכלית-פיננסית ואתה חושב להתעשר מזה – רד מהעניין ושכח מזה. אם התשובה היא: כי אני רוצה שספרים מסוימים ימצאו על המדפים מפני שאני אוהב אותם ורוצה שעוד אנשים מלבדי יאהבו אותם – לך על זה.
2. זכור: להוציא ספרים לאור זאת אמירה. בעצם הבחירה והמעשה, אתה הופך לסוכן תרבות (או אידיאולוגיה). בדוק את עצמך כל הזמן ושאל: האם אני עדיין נאמן לעצמי?
3. בחר לך "נישה" מסוימת שאתה אוהב ומאמין שיהיו לה אוהבים נוספים. התרכז, לפחות בתחילת הדרך, בספרים שמשתייכים לנישה הזאת כדי שקהל הקוראים לא יתקשה לזהות את ההוצאה לאור שלך. הקפד על איכות הטקסט, העריכה, התרגום, עריכת הלשון, העיצוב והעימוד. בדרך זו יש סיכוי שתמתג את עצמך ותקנה לך שם. כי טוב שם משמן טוב, ושם טוב מוביל לפעמים גם לשמן טוב.
4. זכור שהמחברים שאת ספריהם אתה מוציא לאור הם בני אדם, ולא "סתם" בני אדם, אלא אנשים רגישים שמאמינים שהספר שלהם הוא הדבר החשוב ביותר בעולם. חשוב היטב אם אתה מוכן ומסוגל לטפל בהם, כי הוצאתו של ספר לאור אינה אקט בודד וחד-פעמי אלא תהליך,

מסגרת חיים ושותפות, לפחות לפרק זמן מסוים.

5. היה מודע כל העת למציאות הלא קלה שבה אתה חי כמו"ל. זה שספר שהוצאת נמכר היטב – אין פירושו שכך יהיה גם כשתוציא ספרים אחרים. וכאן יש פרדוקס מסוים: ככל שרשימת הכותרים שלך גדלה, כך מתחזקים סיכויי ההישרדות שלך. אבל כדי שרשימת הכותרים שלך תגדל, עליך להוציא עוד ועוד ספרים, כלומר להסתכן בעוד ועוד סיכונים שהם לא יימכרו. אשר על כן, שמור על צניעות, השקע עבודה ולא כסף, חסוך בהוצאות הנלוות שאינן קשורות באיכות העריכה, התרגום, ההפקה. והעיקר: אל תתייאש, אבל אם אתה מתחיל להפסיד כסף, ואין לך משאבים לא מוגבלים, הסק את המסקנות המתבקשות.

דרור בורשטיין – חמש עצות לסופר מתחיל

1. אהרן אפלפלד נהג להעתיק יום-יום דף תנ"ך כדי ללמוד לכתוב. אם לא תעתיק, לפחות קרא. זה ספר טוב.
2. יש להניח שאתה רוצה שהמשפטים גם יישמעו נכון. יעזרו לך בזה כמה מלחינים. האזן כמה עשרות פעמים לסונטות לפסנתר של בטהובן, או ל"פסנתר המושווה" של באך וכיו"ב. זה יאריך שנים. אני מוכן לתת המלצות.
3. כשיש לך קושי, שאלה, התלבטות – לך למוזיאון לאמנות (לא "אמנות עכשווית"). בוא אל הציור עם השאלה ועמוד מולו. לרוב הוא יענה לך.
4. כתוב כל יום, ולו חצי שעה, קרוב ככל האפשר ליקיצה, לפני הפעלת האינטרנט, לפני הפעלת הטלפון, לפני קריאת העיתון, לפני תגובה כלשהי לעולם ולדרישותיו. התנתק מפייסבוק וכדומה. דמיין איך היתה נראית יצירת המופת האהובה עליך בספרות אילו למחברה היה חשבון טוויטר פעיל.
5. כדאי להתייחס לכל עצה בזהירות. הרי לא ייתכן שעצה כלשהי תתאים לכולם.

אפרת מישורי – חמש עצות למשורר צעיר

1. שירה היא מופע של דילוגים. המילים עושות קונטר על רווח, הן לא מכסות חלל, אלא תוחמות חלל, תופסות אותו בלאסו. רצוי לפתוח רווחים

- מדויקים, להסגיר ולגרוע במידה, כדי שלא ניפול ונרסק עצמות.
2. השפה היא הכלי שלך, והוא תמיד מאכזב ביחס למה שתרצה להגיד. תהיה איתה ביחסים מספיק קרובים ואינטימיים כדי לכעוס עליה, לרקוע ברגליים ולהבין כמה היא מוגבלת.
3. אי-אפשר לתאר אהבה במלה "אהבה" או רגש במלה "רגש", צריך ליצור אותם. השיר הוא מתקן ליצירת משמעות. המילים הן שחקניות ואתה הבמאי.
4. דיוק! דיוק! דיוק! – ביחס למה? שירה היא לא אלגברה, ולמרות זאת יש לה היגיון תנועתי ורגשי משלה, שאינו מציית ל"נכון" ו"לא נכון" של ספרי פסיכולוגיה. אל תיתן תשובות, הנע את השאלות.
5. סעיף חמישי ואחרון בהחלט.
- אם יש לך ברירה – נוס על נפשך:
- א. כל עוד אתה משורר.
- ב. כל עוד אתה צעיר.
- כבר אמרתי (-):

בני מר – חמש עצות לסופר יידיש מתחיל

1. אל תכתוב, בבקשה, על אמהות וסבתות, על עיירות ועל השואה. מזה יש לנו די והותר. כתוב על אהבה ועל מין.
2. תצטרך להמציא מלים ל"מקלדת", "סיעור מוחות", "להט"ב" וכיו"ב. מצד שני, המצאת מלים היא אחת ההנאות הגדולות ביותר בכתיבה.
3. קרא הרבה בשביס-זינגר (וגם שלום עליכם, יעקב גלאטשטיין, קדיה מולודובסקי, אברהם סוצקבר והרבה אחרים), אבל אל תחשוב על פרס נובל. גם פרסים אחרים לסופרי יידיש כבר אין, ואם יהיו – הם ייקראו על שמך.
4. ודאי, היא עצובה ומצחיקה, שפת מיעוט ושפתם של מיליונים; היא יידישקייט והיא אלטרנטיבה רדיקלית לעברית. אבל נסה לכתוב בה כאילו היתה סתם אסטונית או טורקית.
5. קוראי היידיש מחכים לך, במחילה, כמו רבנים – לגרים. אבל אם אתה מקבל עול יידיש, אתה יכול להיות אפילו רות המואבייה.
6. לא יהיו לך – בינתיים לפחות – הרבה אוהבים, אבל גם לא הרבה שונאים. אתה הסוף ואתה ההתחלה. ברוך הבא.

מתן חרמוני – חמש עצות לסופר מתחיל

1. כמו שכתב ל' שפירא (לבטא: Shapiro): כתוב על לחם ועל מין.
2. הנרי ג'יימס כתב במסה שלו The Art of Fiction שהסעיף החשוב ביותר בהסכם בין הקורא והסופר הוא: הֵיה מעניין. ג'יימס עצמו לא תמיד עמד בתנאי הזה, אבל אין ספק שהקורא הוא האדם החשוב ביותר. עליך לשמור על תשומת לבו בכל מחיר: לפתות, לפלרטט, להתבונת ולהתחנף. הכתיבה היא לא מקום לשמירה על כבוד עצמי.
3. ככל שתשקר יותר, כך תהיה אותנטי יותר.
4. קח מכל הבא ליד. כל פיסת טקסט שיש בה עד שתי פסקאות אפשר להעתיק ככתבה וכלשונה. אם תיתפס, טען לאינטרסקסטואליות, אמור שהסיפור שלך הוא מעיל תשבץ.
5. אל תחנך אף אחד.

ולסיום פרק העצות – הנה עצותיו הקלסיות של ניקולה בואלו לכותבים צעירים. אף פעם לא מאוחר להקשיב לעצות חכמות מן המאה השבע-עשרה:

במקום להתיירא משפוטו של זר,
היה ליצירותיך מבקר אכזר.
רק בור תמיד סבור שכל שיריו – מופת.
עשה לה חבר שלחמרה שופט:
שתף אותו בסוד שיריך, אך הבטח
שעל מומיך לא יחוס ולא יפסח.
למד למחל על כבוד שיריך בשתיקה.
הכדל בין חברים ללוחכי פנכה. [...]
ידיד חכם תמיד יחמיר אתך, ולא
יניח לשגיאה לחמק מפרגולו.
הוא לא יספין עם שום רשול: בלא לאות
יעיר לה על כל חלשה וכל טעות,
יוקיע מליצות, יהיה מזעזע
אם מהתכן, אם מטיב החריזה.

"כֵּאֵן הַמְּבַנָּה אֵינּוּ קָשִׁיחַ כֹּל צָרְכּוֹ."
 "זֶה כִּפְלֵ-מִשְׁמְעוֹת, כִּדְאֵי שְׁתִּסְלְקוּ" —
 כִּד מְדַבֵּר יְדִיד אֲמֵת. אֲךָ לֹא אַחַת
 נִדְמָה לוֹ, לְכוֹתֵב, שֶׁכֵּן כְּבוֹדוֹ נִפְחָת.
 הוּא מְגוֹנֵן בְּעוֹר שִׁנּוּי עַל כֹּל שִׁגְגָה,
 וְתַחַת לְתַקֵּן, בּוֹחֵר לְהַפְגִּיעַ. [...]
 וְבַה־בְּעֵת טוֹעֵן שְׂדַעְתּוֹ נוֹחֵה
 מִן הַבְּקָרָת: כֹּל שִׁירָיו הֵם בְּכַפְדֵּי!
 אֲךָ אֵל תֵּלֵךְ שׁוֹלֵל: הֲרֵי זֶה מְאָרֵב,
 רַק דֶּרֶךְ לְהַשְׁמִיעַ שׁוֹב אֶת כֹּל שִׁירָיו,
 וְזַחוּחַ-הַשְּׂרָאָה יוֹצֵא הוּא לְשַׁחַר
 לְטָרֵף וְלִמְצֹא קֶרֶבֶן תְּמִים אַחֵר —
 וְהוּא מוֹצֵא מִיַּד. דּוֹרְנוּ מִשְׁפָּע
 בְּאוֹיְלִים שְׁכָל טְבַעַם הוּא חֲנֻפָּה.
 יִשְׁנֵם כְּסִילִים בְּעִיר, יִשְׁנֵם כְּסִילִים בְּכַפֵּר,
 וּבְאֲרָמוֹן יִשְׁנֵם כְּסִילִים לְאִין מְסַפֵּר.
 מֵאֵז וּמַעוֹלָם כֹּל יִצְיָרָה טְפִלָּה
 מְצֹאָה לָהּ חֲסִידִים מְבַנֵּי הַמַּעֲלָה.
 וְכֵן בָּאוֹת שׁוֹרוֹת שִׁירָנוּ אֶל סוּפֵן:
 כֹּל סִיר מוֹצֵא מְכֶסֶה, וְכֹל אוֹיֵל — חֲנֻפֵן.

(הפרק מתוך "אמנות השירה" של בואלו התפרסם במלואו ב"הו" 5. מצרפתית:
 דורי מנור).